

Στα μονοπάτια του Ελληνισμού... που οδηγούν στο Ai Khanoum της αρχαίας Βακτριανής

του Δρος Βασίλη Αδραχτά

Αν νομίζετε ότι η συνέχεια του φαινομένου «Μέγας Αλέξανδρος» στα βόρεια της Ανατολής ζει στα έργα και τις ημέρες της φυλής των Καλός του βορείου Πακιστάν, πλανάστε! Όχι πλάνην οικτράν, βέβαια, αλλά ουχί μικράν... Από την άλλη, ο βασιλιάς Αλέξανδρος όντως «ζει και βασιλεύει» στα χώματα της αρχαίας Βακτριανής –που σήμερα εκτείνεται κυρίως στο έδαφος του Αφγανιστάν– και όπου οι αρχαιολόγοι έχουν φέρει στο φως πλήθος ευρημάτων ενός πάλαι ποτέ ένδοξου ελληνο-βακτριανού βασιλείου με σαφείς μακεδονικές καταβολές. Αυτή είναι λίγο-πολύ η ουσία των όσων ανέπτυξε με εμπειριστωμένο και παραστατικό τρόπο η αναπληρώτρια καθηγήτρια Rachel Mairs από το Πανεπιστήμιο Reading της Μεγάλης Βρετανίας κατά τη διάρκεια της ομιλίας, την Τετάρτη 3 Απριλίου, στα πλαίσια της σειράς *Pathways through Hellenism* (Στα μονοπάτια του Ελληνισμού) που οργανώνει το Πολιτιστικό Κέντρο της ΑΧΕΠΑ ΝΝΟ «Κωστής Παλαμάς».

Η καθηγήτρια Mairs, μετά από μία σύντομη ανασκόπηση της σχετικής ιστορίας των ανασκαφών, με αναφορές στους πρωτοπόρους Alfred Foucher, Sir William Tarn και Awadh Narain, επικεντρώθηκε στα αρχαιολογικά ευρήματα από την αρχαία πόλη Ai Khanoum. Τα ενδιαφέροντα αυτά ευρήματα –μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οχυρωματικά έργα, αγάλματα, ακροκέραμα, επιγραφές, κιονόκρανα, νομίσματα, κοσμήματα και αναθήματα– εμμέσως πλην σαφώς μαρτυρούν περί μίας πόλεως με υψηλό βαθμό οικιστικής οργάνωσης, με σημαίνουσα οικονομική δραστηριότητα και, το σημαντικότερο, με ενδείξεις μιας εξαιρετικής πολιτιστικής και πνευματικής ζωής. Αρκεί να λάβει κανείς υπόψη του ότι οι αρχαιολόγοι έχουν ανασκάψει αποτυπώσεις κειμένων πάνω σε πηλό που προέρχονται από φιλοσοφικά κείμενα που μας είναι εντελώς άγνωστα από άλλες πηγές!

Σύμφωνα με την καθηγήτρια Mairs όλα αυτά τα ευρήματα είναι μείζονος σημασίας κυρίως διότι παρουσιάζουν ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: άλλα λιγότερο και άλλα περισσότερο παραπέμπουν σε ένα «γούστο», τουτέστιν, σε μία αισθητική που δεν απλά ελληνικής

πρόελευσης. Για παράδειγμα, βρέθηκαν τα απομεινάρια ενός ναού, ο οποίος όμως δεν φαίνεται να ακολουθεί την αρχιτεκτονική των ελληνικών αλλά των μεσοποταμικών ναών, οι σπονδές γίνονταν με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι στον ελλαδικό χώρο, ενώ το περίφημο «μενταγιόν της Κυβέλης» φέρει έκδηλα τα γνωρίσματα της ινδικής μυθολογίας. Βλέπουμε δηλαδή στην πράξη μία ανάμειξη ελληνικών και αυτόχθονων στοιχείων που συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι στην ελληνο-βακτριανή πόλη Ai Khanoum βρισκόμαστε μπροστά στο φαινόμενο ενός οργανικού και, τρόπον τινά, καλοκωνεμένου συγκρητισμού. Η πολιτιστική κληρονομιά των ελλήνων στρατιωτών και λοιπών εποίκων της περιοχής συνταιριάστηκε με τις πολιτισμικές ευαισθησίες των εκεί κατοίκων,

παράγοντας έτσι δημιουργικά και καινοτόμα πολιτιστικά μορφώματα.

Ενώ οι πρωτοπόροι της αρχαιολογικής εξερεύνησης της Βακτριανής αντιμάχονταν ο ένας τον άλλο σχετικά με το αν η περιοχή αποτελούσε απόδειξη της ελληνικής ή της ινδικής πολιτισμικής ηγεμονίας, η καθηγήτρια Mairs μάς υποδεικνύει μία άλλη ανάγνωση του υλικού: μία ανάγνωση που επιδοτεί τις πολιτισμικές ανταλλαγές, την πολυπολιτισμικότητα και εν τέλει την πολιτισμική αναδημιουργία. Με άλλα λόγια, οι αυτόχθονες της Βακτριανής εξελληνίστηκαν μεν, αλλά όχι παθητικά και μονοδιάστατα. Αντίθετα, ο εξελληνισμός τους σε σημαντικό βαθμό έλαβε χώρα με τους δικούς τους όρους και με τους δικούς τους τρόπους. Αυτό δεν μειώνει τη δυναμική του

Ελληνισμού, αλλά τουναντίον την επιβεβαιώνει μέσω μιας πιο αντιπροσωπευτικής και ολοκληρωμένης προσέγγισης. Ταυτόχρονα, καταδεικνύει ότι η παγκόσμια ιστορία του Ελληνισμού στάθηκε πάντοτε ένα φαινόμενο πολυδιάστατο, πολυεπίπεδο και πολύμορφο.

Μέχρι σήμερα δεν μπορεί η επιστήμη να επιβεβαιώσει αρκετά πράγματα πέρα από τις ελληνικές καταβολές της πόλης Ai Khanoum, όπως για παράδειγμα εάν την ίδρυσε ή όχι ο Μέγας Αλέξανδρος, εάν ονομαζόταν στην αρχαιότητα Αλεξάνδρεια, εάν υπήρχε αρχαιότερη πόλη στην περιοχή και, τέλος, για ποιον ακριβώς λόγο η ζωή της πόλης αυτής χάθηκε ξαφνικά. Για την καθηγήτρια Mairs, όμως, αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι οι χιλιάδες έλληνες που έζησαν εκεί δεν θα μπορούσαν να δημιουργήσουν τίποτα χωρίς την ενεργό συμμετοχή των εξίσου χιλιάδων αυτόχθονων γυναικών...

Την ομιλία της καθηγήτριας παρακολούθησε ικανός αριθμός ακορατηρίου, το οποίο με τις πολλαπλές του ερωτήσεις πυροδότησε γόνιμο και διευκρινιστικό διάλογο. Στο τέλος της εκδήλωσης, ο πρόεδρος του Πολιτιστικού Κέντρου της ΑΧΕΠΑ ΝΝΟ «Κωστής Παλαμάς», κ. Ιωάννης Θεοδωρίδης, ευχαρίστησε θερμά την καθηγήτρια και της έδωσε εκ μέρους του Συλλόγου Ελληνο-Αυστραλών Εκπαιδευτικών (ΑΗΕΑ), που ήταν και ο χορηγός οργάνωσης αυτής της τρίτης κατά σειρά ομιλίας, το φιλοτεχνημένο αναμνηστικό που δίδεται σε όλους τους ομιλητές.

